

Turizmin Afrika Ülkeleri için Önemi: Afrika ülkelerinin geleceği için analitik bir bakış

Kenan Dağcı*

Giriş

Bilim ve teknolojide meydana gelen göz kamaştırıcı gelişmeler hem iktisadi hem de siyasi anlamda birçok yapısal değişimlere yol açmaktadır. İçinde bulunduğumuz yüzyıl, sermayenin yeryüzünde ulus-ötesi bir nitelik arz ederek dolaştığı bir yüzyıldır. Eskiden saatlerce kol gücü kullanılarak yapılan işler ileri teknoloji ürünü makineler vasıtasıyla çok kısa bir zaman diliminde yapılabilmektedir. Bu nedenle çalışma saatleri azalmakta ve çalışanlar için daha fazla boş zaman ortaya çıkmaktadır.

Bu yüzyılda, bilim ve teknolojinin getirdiği yenilikler nitelikli işgücünün sayısını arttırmakla birlikte doğal olarak nitelikli işgücünün kazancını da arttırmaktadır. Aynı zamanda az sayıda nitelikli işgücünün komuta ettiği ileri teknoloji ürününü (bilgisayarlar, robotlar vs.) kullanan şirketler daha çok kazanmakta ve bu sayede önemli bir sermaye birikimi oluşmaktadır. Bütün bu değişim ve dönüşümler küreselleşmenin etkisiyle tüm dünyayı etkilemekte, dünyamızı küresel bir köy haline getirmektedir¹. Artık dünyanın bir ucundan diğer bir ucuna milyarlarca dolar tutarındaki fonlar ışık hızıyla transfer edilmekte, internetin de kullanılmasıyla ülkeler arasındaki bilgi transferi, bilgiye erişimin önündeki sınırlar kalkmaktadır. Tüm bu gelişmeler, insanların davranış kalıplarını, tüketim alışkanlıklarını değiştirmektedir. Daha çok kazanan birey teknolojinin sunduğu imkânları kullanarak boş zamanlarını farklı mekânlarda değerlendirmek istemektedir. Günümüzde ileri teknoloji ürünü uçaklar vasıtasıyla binlerce mil uzaklıktaki mekânlara kısa bir zaman diliminde ulaşmak mümkün hale gelmiştir. Tüm bu gelişmeler turizmi son derece önemli bir konuma getirmektedir.

BM Dünya Turizm Örgütünün yaptığı bir çalışmaya göre en çok turizm harcaması yapan ilk 10 ülke Almanya, ABD, Birleşik Krallık, Japonya, Fransa, İtalya, Çin, Kanada, Rusya Federasyonu ve Hollanda 1995 yılında turizm için toplam 235,3 milyar doları yurtdışında harcarken; bu rakam 2005 yılında 366,8 milyar dolara çıkmıştır. Bu 10 ülke ile beraber 50 ülkenin toplam turizm harcaması 2005 yılı için (yıllık) 600 milyar doları bulmaktadır². 2006 yılı için yapılan tahmine göre dünya genelinde 842 milyon turist dolaşmıştır. Bu rakam çerçevesinde aynı yıl tüm Afrika ülkelerine giden toplam turist sayısının 40 milyon olduğu tahmin

edilmektedir³. Aslında bu (kabaca her turistin 1000 dolar bırakacağı farz edilirse) 842 milyar dolarlık bir pastadan tüm Afrika'nın sadece 40 milyar dolar elde edebildiği anlama gelmektedir. Yukarıda bahsedilen tüm gelişmeler ve rakamlar turizmin ekonomik açıdan ne kadar önemli bir konu haline geldiğini göstermektedir.

Bunun yanı sıra turizm siyasal olarak da önemli bir potansiyeli barındırmaktadır. Günümüzde uluslararası ilişkiler disiplininde tartışılan iki önemli konu vardır. Bunlardan birincisi "Çatışma" ikincisi de "İşbirliği"dir. Uluslararası politikada çatışmanın engellenmesi ya da işbirliğinin zorlanması için kullanılan en önemli araç "Güç"tür. Klasik uluslararası ilişkiler teorisinde ya da neo- realist teoride güç, sırasıyla, amaç ya da araç olarak ele alınmaktadır. Ancak küreselleşmenin dozunu arttırdığı bu yüzyılda, devletler düzeyinde güce dayalı siyaset takip etmek yerine, halkların birbirleriyle kaynaşmasına ve birbirlerini anlamasına önemli derecede katkı sağlayacak olan turizmin geliştirilmesi devletlerarası ilişkileri halklar arası bir boyuta taşıyacaktır. Bu noktada turizmin barış ve işbirliğinin gerçekleştirilmesine katkı sağlayacağı öne sürülebilir.

Turizmin Afrika ülkeleri için önemi

Afrika'nın turizm için sahip olduğu doğal kaynağın kalitesi istisnai bir özelliğe sahiptir⁴. Ancak çoğu ülke kendi turizm potansiyelini güç bela geliştirebilmektedir. Bu nedenle Afrika ülkeleri sahip oldukları turizm potansiyelini tam olarak kullanabilmiş değildir. Afrika ülkeleri, uluslararası turizm piyasası koşullarında, müşteri tercihlerini karşılamada iyi olabilirse, turizm ekonomik büyüme üzerinde güçlü bir etkiye sahip olabilir.

Esasında özel bir faaliyet olarak turizm, büyük oranda kamu desteğine muhtaçtır. Kapsamlı bir makro ekonomik çerçeve dâhilinde çalışarak hükümetler turizm için kritik anlamda engel oluşturan alanlarda yenilikler yaparak, politikalar oluşturarak turizmi desteklemek zorundadır. Afrika turizmini tehdit eden en önemli konuların başında güvenlik konusu gelmektedir. Afrika'da güvenliğin sağlanması ancak devletin desteği ile mümkün olabilir. Güvenliğin olmadığı hiçbir bölgeye turizm yatırımlarının yapılması ya da turistlerin gelmesi mümkün değildir. Dolayısıyla hükümetlere bu konuda önemli görevler düşmektedir.

Buna paralel olarak, özel turizm müteşebbislerinin küresel piyasa koşullarında rekabet edebilmeleri daha iyi yönetim, teknoloji transferi ve profesyonel bir yapılanmayı zorunlu

kılmaktadır. Elbette bu kamu ve özel sektörün turizm sektörünün başarısı için karşılıklı ve birbirlerine bağlı sorumluluklarının olduğunu göstermektedir.

Turizm konusunda yapılacak çalışmalarda en önemli sorun olarak karşımıza finansman sorunu çıkmaktadır. Bu sorunu aşmak maksadıyla bazı uluslararası kuruluşların desteklerinin olduğunu görmekteyiz. 1978'e kadar Dünya Bankası Turizm Projeler Departmanı tatil yerleri için alt yapı, oteller için kredi imkânları, eğitim, müzeler için alt yapı gibi turizm ile ilgili benzeri alanlarda yatırımları desteklemiştir. Ayrıca sektörel bazda yaptığı ekonomik çalışmalar kapsamında, hükümetlerle turizm büyüme potansiyelinin analizi konusunda çalışmış, büyümenin önündeki engelleri tanımlayarak hükümetlere bu konuda yol göstermiştir.

Turizm Projeler Departmanı'nın kapanmasından sonra, Dünya Bankası Grubu (The World Bank Group) dolaylı da olsa turizmi desteklemek maksadıyla bazı alt yapı ve insan kaynakları projelerini mali anlamda desteklemeye devam etmiştir. Ancak, Afrika ülkelerinde yüksek bir potansiyel olmasına rağmen turizm konusunda Dünya Bankası Grubu ile doğrudan bir danışma olmamıştır.

Turizm konusunda destek veren bir başka kuruluş ise yine Dünya Bankası bünyesinde faaliyet gösteren Uluslararası Finans Kurumu'dur (International Finance Corporation, IFC). IFC de otellere mali anlamda destekler sağlamaktadır. Ayrıca Dünya Bankası bünyesinde faaliyet gösteren bir diğer kuruluş Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (Multilateral Investment Guarantee Agency, MAGA) verdiği garanti ve yatırım teşvik desteği ile turizmde aktif bir rol oynamaktadır.

Kanada, AB Komisyonu ve Birleşik Krallık Uluslararası Kalkınma Departmanı gibi bir grup donör tarafından da geleneksel olarak çeşitli turizm şekilleri desteklenmektedir.

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi Afrika'daki turizmin gelişmesi konusunda iyimser öngörülerde bulunmaktadır. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi tahminlerine göre turizm ve seyahatin 2000'de Sahra altı Afrika ülkelerinin GSYİH içindeki payı %11'dir.

Önümüzdeki on yıl için de reel olarak %5'in üstünde bir büyümenin olacağı tahmin edilmektedir. Bu oran dünya çapında beklenen %3'lük büyüme oranının çok üstündedir.

Dünya Bankası'na göre Sahra altı Afrika ülkelerinin 1999'daki reel GSYİH %2,5'lik büyüme oranı 2000 ve 2001 yılları için %4'e yükselmekte ve Küresel GSYİH büyüme oranı aynı yıllar için %2,4 ve %2,8'dir⁵.

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi tahminleri temel alındığında, seyahat ve turizm Sahra altı Afrika ülkelerinin ekonomik büyüme ve hedeflerini gerçekleştirmelerine yardımcı olmak adına kayda değer bir rol oynayacaktır.

Turizm günümüzde dünya genelinde ekonomik faaliyetler bakımından, hakim bir sektör haline gelmektedir. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'ne göre önümüzdeki on yıllarda tahminen yıllık 5,5 milyon istihdam yaratacak olması nedeniyle dünya genelinde gerçekleşecek tüm istihdamın % 8'inin seyahat ve turizme bağlı olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir⁶.

Ayrıca Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'ne göre, doğrudan uluslararası seyahat gerçekleştiren turistlerin yaptıkları harcamalar 1999'da dünyada gerçekleştirilen toplam ihracatın % 8'ine tekabül etmektedir.

Birçok ülkenin ekonomik büyümeleri turizme bağlıdır. Son zamanlarda Birleşik Krallık Uluslararası Kalkınma Departmanı için yapılan bir çalışmanın sonucuna göre yoksul ülkeler uluslararası turizm piyasasında çok az bir paya sahip iken, turizm bu yoksul ülkelerin ekonomilerine hatırı sayılır bir katkı sağlayabilir. Dünya yoksullarının % 80'ni 12 ülkede yaşamaktadır. Bunların 11'inde turizm önemli ölçüde gelişme aşamasındadır.

Dünya turizm örgütüne göre Afrika dünya genelindeki turist akışının % 4'ünden daha azını çekebilmektedir. Bu oran 1997'deki uluslararası turist kabulünün % 2'sine tekabül etmektedir.

Sahra altı Afrika ülkelerinden, sadece Güney Afrika dünya genelinde turist çeken ilk 40 ülke arasında yer almaktadır. 1997 rakamlarına göre Güney Afrika en fazla turist çeken ülke sıralamasında 26. sıradaydı. İlk 25'de 2005 rakamlarına göre Afrika ülkesi şuan bulunmamaktadır⁷.

Dünya turizm örgütünün hesabına göre Afrika şuan dünya genelindeki yatak kapasitesi bakımından 796.000 yatak kapasitesi ile %3'lük bir paya sahiptir. Ancak Afrika bölgesi dünyanın herhangi bir bölgesine nazaran 1997'de ziyaret edilen yerler arasında çok güçlü bir gelişme göstermiştir. 1996'ya göre 1997'de %8,1'lik bir artış kaydedildi. Ayrıca 2004 yılında 2003'e göre %8,5'lik bir artış söz konusudur.

Bununla birlikte 1988-97 arası dönemde, on yılda, Afrika gelen ziyaretçi sayısı açısından yıllık ortalama %7,2'lik bir büyüme rakamını yakalamıştır. Aynı dönemde dünya çapındaki turistik ziyaretlerin yıllık ortalama %5'tir.

Yine 1995–2004 yılları arasında ziyaret sayısı bakımından dünya genelinde yıllık büyüme ortalama %4,9 olarak gerçekleşirken bu oranın Afrika ülkeleri için yıllık ortalama %6,8 olarak gerçekleşmesi Afrika turizmindeki gelişmenin ümit verici olduğunu göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Afrika'nın turizm piyasasında sahip olduğu küçük pay ve dünya genelinde turizm sektöründe beklenen büyüme göz önünde bulundurulduğunda, Sahra altı Afrika ülkeleri gerçekçi bir şekilde turizmdeki paylarını arttırmayı bekleyebilirler. Ancak bölgede yatak kapasitesi düşük olmasına rağmen, otellere yapılacak yatırımların artması ya da yatak sayısı gibi diğer faktörlere yapılacak yatırımlar tek başına ekonomik anlamda elde edilecek faydaların artması sonucunu doğurmayabilir.

Yapılması gereken başlıca şey, turizmin uluslararası seyahat edenler için bir katma değer üretmesi ve onların tekrar dönmelerini sağlayacak tecrübeler yaşamalarının sağlanmasıdır. Bu nedenle, turizm ürünleri ve hizmetleri kendine özgü turizm varlıkları ile inşa edilmeli, ör. plaj, yabani hayvan, doğa, kültürel ya da şehir bazlı, uluslararası alanda rekabet edilebilmelidir.

Doğal zenginlikler, oda, turistik hizmetler, alt yapı, turistler için güvenli ve sağlıklı bir çevre gibi müşteriye memnun edecek paketlerler birlikte ele alınmalıdır.

Oluşturulacak seçimlik paketler, turistleri kendine çekecek ve dünyanın diğer başka yerlerindeki alternatiflerinden uzaklaştıracak farklı kalitede ürünlerden oluşturulmalıdır.

Günümüzdeki küresel pazarda, bir ülke diğer turistik bölgelerle ancak sundukları ürün çeşitleri ve fiyatlarla rekabet edebilir. Eğer Afrika ülkeleri uluslararası turizm piyasasındaki rekabette başarılı olmak zorunda ise, mükemmeliyet standartları, özellikle alt yapı, oda ve hizmetler için, ürünler bazında tanıtım yapılmalıdır. Ayrıca turizm sektöründeki idare ve işletim geliştirilmelidir.

Hükümetler politikalarını turizmi teşvik edecek şekilde değiştirmelidirler. Örneğin kamu sağlığı ve güvenliğin olmadığı bir yerde turizmin geliştirilmesi mümkün değildir. Bu nedenle hükümetlere çok iş düşmektedir. Hükümetler öncelikle kamu sağlığı ve güvenlik ortamını iyileştirmelidirler. Ayrıca turistik bölgeye yönelik hava ve kara taşımacılığının geliştirilmesi son derece önemlidir.

Bununla birlikte hükümetler, insan kaynakları gelişimi ve kurumsal kapasitenin iyileştirilmesine yönelik yatırım yapmalıdırlar. Ayrıca çevrenin korunmasına da özen gösterilmelidir.

Turizmi desteklemeye yönelik ve uluslar arası turizm piyasasında ölçüğe ilişkin kararlar belirli ülke ya da bölgeye yönelik turizm için var olan talebi iyi etüt ettikten sonra alınmalıdır.

Turist akışı günümüzde büyük çoğunlukla, turistlerin geldiği ülke kaynaklı tur operatörleri, seyahat acenteleri ve ulaşım hizmetleri gibi araçların oluşturduğu dünya genelindeki turizm endüstrisi tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle bu tür araçların desteği mutlaka alınmalıdır.

Elbette bir kalkınma aracı olarak turizm, nüfusun geniş bir bölümü için ekonomik yararlar üretmeli ve ayrıca sektör gelişimi ve trendleri hakkında karar alma sürecine bu nüfusu da dahil etmelidir.

Bu alanda özel sektör yaptıkları yatırımlar için kar ister. Hükümetin rolü bu noktada, karlı yatırımları teşvik edecek politik ve yasal çerçeveyi oluşturmak olmalı. Ancak bunun ekonomik olarak iyi geri dönüşler sağlayacak bir çerçevede ve ayrıca ülkenin tarihi, kültürel ve çevresel mirasını koruyacak şekilde yapılması gerekir.

Notlar

* Yrd. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ Küreselleşme ve etkileri konusunda daha detaylı bilgi için bkz. Gülten Kazgan, *Küreselleşme ve Ulus Devlet: Yeni Ekonomik Düzen*, 4. bsk., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, 2005.

² Detaylı istatistikler için bkz. UNWTO, *World Tourism Barometer*, 4 (3), October 2006, s.5.

³ UNWTO, *World Tourism Barometer*, 5 (1), January 2007, s.3.

⁴ UNWTO, "WTO in Africa in 2004-2005," (report), s. 96. bkz.

http://www.unwto.org/regional/africa/publications/pdf/wto_afri_04_05/two_e.pdf erişim 12 Aralık 2006.

⁵ Christie, Iain T. and Doreen E. Crompton, *Tourism in Africa*, Africa Region Working Paper Series No. 12, World Bank, February 2001.

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

Kaynakça

Christie, Iain T. and Doreen E. Crompton, *Tourism in Africa*, Africa Region Working Paper Series No. 12, World Bank, February 2001.

Glten Kazgan, *KreselleŖme ve Ulus Devlet: Yeni Ekonomik Dzen*, 4. bsk., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, 2005.

WTO, *Tourism Market Trends*, 2005 Edition.

UNWTO, "WTO in Africa in 2004-2005," report,
http://www.unwto.org/regional/africa/publications/pdf/wto_afri_04_05/two_e.pdf, erişim 12 Aralık 2006 erişim12 Aralık 2006.

UNWTO, *World Tourism Barometer*, 4 (3), October 2006.